

obispo. fecha la carta xxi dia de mayo, Era de mill et CCC et XXV annos. esta carta es enmendada onde diz con prados. Et yo johan ferrandez, el sobredicho, fiz escreuir esta carta et pus(e) enella mio scello et este mio Sig^{no}; ———.

(Arch. del cabildo catedral de Badajoz. Legajo D. 43. Pergamino alargado con cinta de cáñamo y sello de cera.)

IV

TEXTOS

PARA EL ESTUDIO DEL DERECHO ARAGONÉS
EN LA EDAD MEDIA

Las principales dificultades con que lucha quien intenta el estudio de las instituciones jurídicas de Aragón y Navarra en la alta e. m. son: la carencia de textos publicados; luego, la de textos fielmente reproducidos con arreglo a las actuales exigencias de la crítica. No se trata aquí de trazar un bosquejo de lo que falta, cosa fácil, mas sí de hacer alguna indicación en ese sentido. Entre las compilaciones inéditas existe una, el Fuero de Jaca —preparaba una edición el señor Oliver—, cuya publicación aclararía el hoy difícil problema de los orígenes de cuerpos legales tan íntimamente ligados entre sí por una común ascendencia, como son: la Compilación de Huesca, el Fuero General, el Fuero de Tudela (inédito), el Fuero de Estella. Encauzada así la labor, sería posible llegar de cerca a los orígenes de la legislación navarroaragonesa de la alta e. m. Desde hace largo tiempo allegamos materiales para esta labor. Entre ellos están los que nos ha proporcionado un manuscrito de la Biblioteca Universitaria de Zaragoza, procedente de la librería del doctor Villar, manuscrito sumamente interesante para la historia del Derecho aragonés. Contiene tres compilaciones de Derecho anteriores a la de 1247, unos Fueros de Zaragoza y las Constituciones de las Cortes de Huesca de 1188, de las que ya dió cuenta Zurita en sus *Anales*. El señor Ibarra anunció, hace años, que lo publicaría en su Colección de documentos. Comenzamos esta sección publicando las Constituciones de 1188, una de las Compilaciones indicadas y una reedición del Fuero de Calatayud.

JOSÉ M.ª RAMOS Y LOSCERTALES.

I

CONSTITUCIONES DE LAS CORTES DE HUESCA DE 1188

Bibl. Univ. de Zaragoza. Ms. núm. 41. Entre los fols. 13 y 22, un cuadernillo en papel ceptí de 8 folios. Let. francesa siglo XIII. Dim. 153 X 200. Caja: 103 X 137. Capitales en rojo. Fol. 8 (21 de la foliación total). El texto de las Constituciones incompleto.

Constitutiones domni Ildefonsi, regis Aragonensis, comitis Barcinonensis et marchio Prouincie, / coram baronibus, militibus, multoque populo regni Aragonum, uirisque sapientibus, apud / Oscham solemniter promulgate, sub anno Incarnationis Domini M. C. LXXX. VII / era M. CC. XX. VI. mense Ianerii. /

1. *Constituimus perpetuo obseruandum per uniuersa ecclesia siue locis religiosis Aragonum, / quod nullus subditorum nostrorum, siue fuerit priuata persona siue miles, audeat prefata loca /, in personis uel in rebus, aliquatenus grauare uel molestare; qui uero contra presumpserint, subia / ceant penis et quotis a nobis constitutis, precise inhibentes quod nemo in clericos uel reii / giosas personas uiolentas audeat micere manus, uel eos diffidare, sciturus quod / si contrafecerit amore nostro priuatus iurit, quod de nostro et curie nostre arbitrio fuerit cor / poralem siue pecuniariam penam incurret. /*

2. *Quicumque miles hominem christianum occiderit, ubi ab eo coram testibus fuerit diffidatus, uel nisi / defendendo fecerit, habeatur pro proditore. /*

3. *Nullus homo rapiat uel ropet uaccas, oues, equas uel ullum ganatum, nec faciat / ullam roperiam, et qui fecerit reddat ea suo domino in duplo, et pectet domno Regi C / morabetines; et qui ropauerit in camino publico perdet amorem domni Regis et / peitabit ei Mille morabetines, et conquerenti dupplum rei perditte uel ablate. /*

4. *Similiter nemo audeat pignorare in camino publico, nec / in uilla, uel loco populato; et qui contrafecerit peitabit ei Mille solidos, scilicet domno Regi, / et homine pignorado dupplum rei quam accepit reddat. /*

5. *Nullus homo audeat pignorare boues arechos, nec uaccas, nec equas brauas / propter ullum clamum, et qui fecerit pectet eas in duplo seniorum, et domno Regi C morabetines. /*

6. *Si quis habuerit querimoniam contra aliquem per hereditatibus, / uel debitis, uel aliquibus causis, faciat primum sagrationem in illo homine de quo habuerit querimoniam, / et nisi ille uoluerit ei facere directum, faciat inde querimoniam domno Regi uel eius justi / ciis, merinis, iudicibus et alcaldes apud quos inueniat directum; et si ille de quo facta fuerit / querimonia noluerit complere directum predicti, stringant eum donec faciat directum, uel do / nent licentiam pig-*

norandi ipsi clamanti, tamen non pignoret oues uel uaccas si alia / pignora poterit accipere; sin autem liceat ei pignorare oues uel uaccas: tali modo, / ut teneat eas manifeste per IX dies, nec occidat eas, si uero dominus pignoris / uoluerit ei dare fidancias de directo per forum terre, accipiat et reddat pignora / , quod si non habuerit ibi fidancias de directo ille scilicet dominus pignoris, uel homines / sui donent manuleuatores et recipantur atque pignora reddantur, et postea / si potuerint habere fidanças de directo illa pignora sit solta, et manule / uator similiter nec redeat postea in ipsa manleuda et teneat ea que recepit per / forum terre donec habeat suum directum consecutum; et si illa pignora non tenuerit / infra IX dies uel postea dum ea tenuerit per forum terre, ceciderit ea uel inde aliquid / perdiderit per suam culpam, paccet eam in dupplo domino, similiter domno Regi M. morabetines. || fol. 8.

7. Quicumque fecerit roperiam et admonitus a clamante / , et a merino Regis, noluerit restituere malefacta cum toto constituto, omnes juncte terre ipsius / merinie insurgant, et ueniant super illum malefactorem ubicumque se miserit cum ipsa / roperia, uel malefacta; simul cum quanto sit emendata peitabit quotis senior / loci, in quem se miserit qui roperiam fecerat, hominibus illius loci quidquid dampnum per eum / eis euenerit. /

8. Nullus homo, scienter, manuteneat, uel cooperiat, uel recipiat latronem uel rap / torem, et qui fecerit, si est miles et fuerit super hoc comprobatus, uel conuictus, uel apud / eum latro uel raptor a clamante, uel a merino, uel ab alio domni Regis homine / fuerit inuentus, teneantur reddere illum latronem uel raptorem si fuerit miles uel / alius domno Regi uel eius iusticiis, quod si non reddiderit peccabit ipsa / facta conquerenti in duplo, et domno Regi Mille solidos, et corpus suum subiaceat / mercedi domni Regis; si uero alius homo fuerit preter militem de superioribus causis / conuictus, uel comprobatus, si non reddiderit latronem uel raptorem hominibus Regis, sicut / dictum est supra, eandem penam de constitutione domni Regis sustinebit quam latro uel / raptor subire deberet, sub cognitione tamen domni Regis sueque curie ac sicut / fuerit de mercede eius. /

9. De hominibus autem uillarum in hac re constitutum est, quod si huius rei iuxta prefatum modum / fuerint culpabiles inuenti similiter teneantur reddere latronem, uel raptorem, et iuuent eos / capi a clamante uel a domni Regis hominibus, quod nisi compleuerint ita peccabunt / in duplo conquerenti dampnum a latrone uel raptore illatum, et domno Regi Mille solidos. /

10. Nulla ciuitas, nec aliqua uilla, faciat marcham / in aliam uillam postquam in illam qua fuerit fideiussor uel debitor, set ueniat ille / qui conqueritur ad illum locum ubi fuerit ille de quo fiet querimonia, et ostendat querimoniam suam / iusticiis, merinis, zaualmedinis, iudicibus et alcaldibus et illi faciant fieri / clamanti directum, uel satisfaciant illi de rebus illius de quo fit querimonia, set si / non habue-

vit reddant corpus illius conquerenti; si uero non ita compleuerint supradicti iuri / et stiterit orum¹ culpa uel negligentia, teneantur de suo proprio reddere querelanti totum / illud quod debebant consequi ab illo die de quo fecerat querimoniam. /

11. Latro, uel alius maleficus, captus, si aufugerit. Repturitur unde eius in scribo me / moriali a iusticiis uel merinis illius loci unde aufugerit ut dicatur de cetero: "latro uel / maleficus uestri initus"². Si uero eorundem culpa, uel minus deligenti custodia, aufugerit, / de facultatibus eorum satisfiat querelantibus in tantum quatenus fuerit dampnum quod receperant. /

12. Quicumque, numorum uel alterius rei mercede accepta, / occultabit, celabit uel ibi fecerit celare querimoniam de qua dominus Rex iusticiam suam / percepturus erat, tantundem in duplo prestat domno Regi quantum ei de ipsa querimonia pro / uenturus esset. || fol. 8 v.

2

COMPILACION PRIVADA DE DERECHO ARAGONES

Bibl. Univ. de Zaragoza, Ms. núm. 41. Comprende del fol. 1 al 6 r. del cuadernillo de papel cepti, antes descrito.

1. *De molino uel furno de parceros.* Si habet opus ibi ad opo de aliqua causa, debet facere / uenire alium ad se adiuuent et debent se adiuuare; et si non uult adiu / uare debet expleitare qui facit illam missionem; et qui non facit scire / ad alium et facit illam missionem non debet eum adiuuare. /

2. *De nulla causa de mobili que fuerit impignada.* Si se ardent las casas³ de illo / qui tenet impignus ad uista de sos uicinos cum una iura que det, que cremata / fuit cum illas suas casas, perdere habet ille qui ipsam rem impignauit. / Similiter eadem ratione habet si diluuio leuat las casas et illas causas impignadas, aut / hoste qui leuet lo suo et lo suo⁴ similiter. Et si foradan las casas o⁵ el / teirado o la parede et leuant suum et alienum, et mitunt uoces et apellidum, / similiter isto iudicio sicut suprascriptum habent. Et si exit illo furto por la porta habet / demandare el sennor de casa illa causa aliena. /

3. *De casa o de tenda sigillata et postea aperuerint eam.* Postquam apertam habent illam / portam non debent illam serrare; et si illam serrant habet ibi colonia LX solidos. /

4. *De homine qui habet comparatam⁶, hereditatam aut camiatam,*

1 así el texto.

2 paleográficamente: úriuritus.

3 scasas la s inicial tachada.

4 así por alio o alieno.

5 interlineada la o sobre una et sin tachar.

6 así por habet hereditatem comparatam.

aut de quali causa se uult, / et habet inde fide de saluitate et est inde tenens annum et diem, et si demandant / illam et pignorauerit inde sua fide de saluitate, aut se clamat ad cartam / aut iusticiam, magis se non potest clamare ad annum et diem; set quando / pignorant illum, si dederit fide de directo et se alcat ad annum et diem, / debet ei ualere annus et dies. /

5. De uassallo de causimento. Quantum ganauerit cum suo sennor in toto habet / medietatem suo sennor. Et non habet tornam unus ad alium usque ad X / dies que sunt partidos unus de alio. /

6. De uassallo qui sedet cum sennor ad soldatam. Quantum ganauerit cum / suo sennor totum est de suo domino. Similiter non habet tornam unus ad alium / usque ad X dies que sunt partidos unus de alio. || fol. 1.

7. De muliere que habet maritum et intrat fide la mulier est suum iudicium, / quod det maritus ad mulierem unam caxatam, et quod iactet illam de casa / tres passadas, et illa quod se tornet ad casa et est foras de fidancia. / Si est infançona, de dies de suo marito habet sedere fidancia, et si / est uillana quando dederit ei illam caxatam suus maritus et la iactat / de foras, si se poterit ire inter ambos irat se cum illa. /

8. Nullo homne qui dat aut prendit treugas, quando dat aut prendit illas, per / fidem, sine fraude, las debet dare aut prendere. /

9. De nullo homnes qui faciunt camios de hereditates, de la una parte debet / ibi habere tornas de auere parum aut multum secundum quod est illo camio. De uendita uel haliata secundum quod est de hereditate. De alias uenditas ¹ minutas / ad minus unum, ad testes singulos denarios. /

10. De cane qui momorderit ad hominem que est sua colonia. Quod ligent / illum canem ad una estacha cum una sogas de duas braças in loco amplo, / et ad nouem passadas, que sint contiunales que non sint grandes, que tiret / el clamant cum lancea uel cum axquona, et si lo potest ferire uadat / per ferido; sin autem que se partat de illo; et tribus uicibus quod tiret. /

11. De homine qui impignat suam hereditatem cum carta, et quando traxerint eam / dicit, qui tenet illam in pignus, quod non habet cartam aut quod perditam illam / habet, et de quali barata se uult ubi carta habere, et dicit quod perditam est la carta et illam non habet, et postea det fide quod iam mas ad cartam non se / reclamet; et quod faciat istam cartam cum testibus. /

12. De uineas et campos ubi non habet parietes. Si est campo qui fuit iam uinea / aut ortos qui fuerunt iam tapiados, et sunt illi parietes cadudos, et sennor de uinea uel de orto querit illum tapiare debet eum iuuare sennor del campo per medium, aud / debet ei dare sennor del campo la terram unde tapiet. Et si sunt duos campos / que non sint omnes tapiados, et uult unum de illis tapiare, non iuuabit alium si non

¹ falta la sigla de e; el texto unditas.

se uult de illo qui est illa frontera, magis alta¹ de uinea aut de quali se / uult de ipso debet esse ille parie[te]s. || fol. r v.

13. De duos homines qui ueniunt ad iudiciu[m] dicunt se quantum querunt / anteaquam ueniant ante iusticiam, sed postea gardent se quid dixerint. /

14. De nullo homine qui mactat alium hominem et se intrat in casam del infançon. / Omiciero non debent trahere illum de casa del infançon / neque intrare per illum in illa casa, sed si se uolunt, debent ceirahare / et gardare illum foris de casa; et de tercio die in antea non dent ei / comedere uel bibere de domo infançonis. /

15. De nullo homine qui desheredat aut mactat et est homiciero. In / curia Regis et in uia et in omni loco se debet gardare, si non prendit / treugas. Et homo diffidato similiter ista ratione. /

16. [D]e filios uel filias qui dant ad patrem uel ad matrem, secundum suum posse / uictum et uestitum, non debent uendere uel impignare pater uel mater / de hereditate, et si impignant uel uendunt non habet recapto, si / testes habent, quod hoc faciunt. /

17. Quomodo debet hereditare filius mortuus ad patrem uiuum. Qualis est filius mortuus qui non debet hereditare patrem mortuum. Filius qui est / in uentre matris sue et non est natus, et suus pater est in hora / mortis et moritur, et iste filius qui non est ad benedictionem et sua / mater non dixerit ad suum patrem quod laxet ad istum filium qui non / est natus, et suus pater non leuat ei aliquid, quomodo² hereditat illum non / debet hereditare. Sed pater uiuus hereditat ad istum filium qui non / est natus, et est mortuus, debet illum hereditare de quanto est suum / placere istius patris qui ei laxauit. /

18. De filios bordes potest illos hereditare suus pater si uult, quocumque sint, / cum V. solidos de mobili et cum una kaficiata de terra seminatura / aut cum una hereditate, ut non accipiat partem cum filiis que sunt / ad benedictionem. Et si non dederit eis suus pater auere uel aliquam terram per / hereditatem partitam per cabeças, partirant mobile uel hereditate cum filiis / qui sunt ad benedictionem. || fol. 2.

19. De homine qui dat el suo ad baratam et prendit fidanciam de suo auere et postea illa / fidancia habet ad pariare. Quando demandat la fide de abonimento, debet demandare ille / qui dedit la barata fidanciam que per esta peita que prenden de illa fidancia que male / inde non ueniat ei. Et si non demandat fidanciam de abonimento illa fidancia, / iste qui fecit la barata non debet demandare ista fidancia que per esta peita que / prenden de sua fidancia quod non ueniat ei male, sed accipiat suum auere / et de quali se uult, de illo debitore aut de illa fidancia, que sic est forum. /

20. De hospite qui albergat in casa et alio die se uadit cum aliqua

¹ así por altera.

² así el texto por: quomodo non hereditat.

causa de ullo homine. / Si se tornat cum le malefacta ad casa de suo hospite et postea se uadit, hospite / sennor de casa habet la malefacta reddere. Et si albergat et postea facit nulla malefacta / non habet respondere sennor de casa. /

21. De furto, de pauco aud de multo, habet tornam. /

22. De qui matat ad hominem aut debet dare homicidio M solidos aut debet esse inforcado. / Et si sunt infançones ambos et si sunt disfidados non habet homicidio. Et si non / sunt disfidados ambos et matat unus ad alium habet dare homicidio aut exire / de terra uno anno; et ad unum annum si dicit quod non matauit, et non habent testes, / postea debent prendere sos parentes directum que iuret super altare qui non illum mactauit, / et debent saluare illum sos parentes. /

23. De muliere uidua que tenet bona de suo marito, et demandant ei bonam de suo / marito et illa querit dare fide de directo, non habet dare fidanciam de directo, / nec illos colligere, sed totos tenentes dicendo, et habeat unusquisque suum directum. /

24. De filio borde quomodo se facit filium de bono homine quomodo se debet facere filium. / Debet dare patrilos qui lo iurent quod est suus pater illius quod dicit, et quod rogauit / illos, ut baptizarent istum suum filiatum, que fuissent sos compadres et patrilos de / isto filio; quia per ferrum leuare multi se faciunt filios bonorum hominum. / Et sint illi patrini, aut de illa encontrata aut de illa riberia.

25. De filio qui ferit patrem uel matrem cum manu uel cum pede, debet perdere manum uel pedem / uel membrum cum quo ferit; et postea debet eum desfillare. || fol. 2 v.

26. De carta Regis non debet illam dismentire Rex; sed si alius homo dismentit illam / et facit inde batalla, sennor de carta non habet directum in ille qui la dismentit in / corpore¹ nec in auere que totum est incursum si Rex non facit illam dismentire. /

27. De molino qui fresat la ciuera. Debent cernere illa farina fresata, et / cum dos quartales de ciuera debent² molere toto illo saluato illo molinero / et debent facere bona farina. /

28. De aqua capitali que dat et tollit et est tamquam Rex. Aqua capitalis que dat est redrada de illa villa et del termino, si tollit la terra et la eslauat et se uadit / cum illa terra debet hereditare in la rambla et in illa eslauatione; et si una braça / de illa aqua remanerat unde se solet ire, et illo alio braço se acostat ad illa / villa et remanet illa in medio, non debet perdere suam hereditatem uel suam uillam / ipse de quo est illa hereditas, usque non uadat nichil de illa aqua per illo braço / unde primo solebat ire, sic quod illa gallina cum pullis inde possit passare et / per siccum. Et si querit inde post sennor de illa uilla uel de hereditate debet retrahere et tornare illo braço, qui se acostat ad

1 el texto: corpe.

2 así por debet.

suam uillam, ad illo alio braço / qui est mater, ipse quod non perdat suam hereditatem. /

29. *De aqua comprata uel acaptada qui comparat aut acaptat una uilla de alia.* / Si est alia uilla in medio ubi habeat açuth non passara illa aqua nisi cum suo / amore; et si non habet ibi açuth debet passar la aqua comprata uel acaptata / sine ulla contrarietate, et signare que aqua currit cum una estacha, et / laxent la sua et leuent la aqua comprata uel acaptata, si sua aqua illius / uille ibi currit. /

30. *De homine qui adontat et escarnex feminam per forciam.* Si est infançona / det. D. solidos; si uillana C. solidos habet dare cum que sit probata. Et si est disfidado / et prendit ibi la mort non habet homicidio. Et si est suus equalis quod / accipiat illam ad benedictionem, si uult illa et parentes sui. || fol. 3.

31. *De homine qui intrat fide ad alium et obit et¹ iste qui mittit fidanciam et uenit / illo plaço de paccare illo auere, ista fidancia uenit ad pariare illo auere.* / In antea que pariet isto auere debet facere testes quod pario cum pignore in currali, / et debet accipere de illo a qui pariat fidancia que sit de manifesto, et paccet / alius illud auer et non ille. Et toto hoc facto si habet ad quid se possit tornare / , ista fidancia que pariauit, debet dare fide de sua iura la fidança quod sic / posuit fidancia iste suus parens qui obiit, et sine aliis testibus / debent ei dare dupplatum suum auer et emendare illud dampnum dupplatum / totum quod inde accepit. Et si dicunt parentes istius mortui: "aduera- te / nobis per forum terre quomodo pariaſtis", debet adberare iste qui accepit illud auer / de ista fidancia, et debet dicere: "ego abonesco quod ego accepi istud auer / de illa fidancia preterea et cum pignus in currali et iacuit tot dies / pignoratus", debet credi fidancia et iste qui accepit illud auer de illa fidancia /. Et adhuc si dicunt parentes istius mortui, aut iste debitor qui in primis fuit / , ad isto pendrador de isto auerc: "nolit Deus quod² per forum terre fecissetis pariare / ad istam nostram fidanciam istud auer", debet probare cum testibus legalibus / quod, cum pignus in currali et per forum terre, fecit pariare istud auer ad istam / fidanciam, et quod iurent testes et ualet illi. Sin autem audiant la iura / parentes illius mortui aud ille debitor quod non per forum terre et pariet illud / auer et tota illa malefacta que fecit totum dupplatum. /

32. *De homine qui habet muliere ad benedictionem, aut de muliere que habet uirum ad benedictionem / , et habent filios unus de alio, et qual se uult de illis fecerit filios uel filias / in alia muliere aut cum alio homine, iste habet nomen filius super seminatus, / et non debet hereditare patrem suum neque partire cum aliis germanis, quia, qui non / debuit nasci quomodo debet accipere partem? Et si non esset*

¹ así por obit iste.

² sobre línea quod.

pro illa christianitate que est / in eo debent uendere illum alii germani quia non fuit de coniuge. || fol. 3 v.

33. *Villano qui accepit fidanciam ad infançonem. Per bonum directum debet dare ille / infançone qui se facit fidancia ad illo uillano quando intrat fidantia, / quod non abscondat ei pignus, et quod non querat ei male vel faciat ei male / per ista fidancia que ei accepit, et hoc faciendo debet eum colligere ille uillanus / fidancia ad illo infançonem, si habet pignora bona iste infançon, et si non habet / pignora bona non accipiat illam fidanciam ullo modo. /*

34. *De qui uendit suam hereditatem et postea ueniunt parentes qui / querunt ei disturbare et habet iam cartam factam et fide / data de saluitate, et sui parentes: "nos uolumus eam habere tantum / quomodo alius homo extraneus". Iste qui uendidit faciat aliam cartam, / cum fidancia saluitatis, de donatiuo, et iste comparator non se clamet / ad cartam de compra sed clamet se ad donationem, et la iusticia / iudicabit cartam quam uidebit et cum hoc potest euadere de suos parentes / de isto clamo. /*

35. *Fazania. Quidam homo ibat per uiam et inuenit multos serpentes / patres, et matres, et sorores, et alios parentes et occidit illos, nisi illum / minorem, et creauit illum, et quando fuit grandis creata obdormiuit se / iste homo, et iste serpens intrauit se inter suos uestidos et inuoluit se / in sua gula, istius hominis, et uoluit cum occidere. Et iste homo dixit homo serpenti: / "non me occidas, quia ego creauit te et habeo te magnum benefactum". Respondit serpens iste: / "si me creasti occidisti patrem, matrem et sorores et alios parentes meos et ideo / debeo te occidere." Super istas rationes uenerunt ante iusticiam, et tenuit absconsum illum / serpentem, et dixit iste homo suam rationem quomodo creauerat unum hominem grandem factum et uolebat eum occidere. Et dixit ei la iusticia quod non daret ei iudicium ad unam solam / rationem, et discooperuit illum serpentem et dixit similiter suam rationem quomodo ille homo occiderat suum / patrem et matrem et suas sorores et omnes parentes suos. Et dixit la iusticia / quod non daret eis iudicium ille homo preso stando¹, et disuoluit se. Illa iusticia et ille homo occiderunt illum serpentem. Et ista fazania est de illa / iusticia et de suis iudiciis. || fol. 4.*

36. *De homine qui pediat hereditatem fidanciam directi habet colligere ad illum qui / est tenens. Postea, si dicit iste qui pediat: "forçasti meam hereditatem istam / que te pediaui", debet iudicare la iusticia que leuantet la forçiam cum duobus / testibus ualederos, et casas tenentes, et quod iurent super librum et ✱ / quod sic forçiauit, et quod tornet illum in suam tenenciam et quod det fidanciam / directi iste qui fuit forçado. Et si istam forçiam non potest leuantare / iste*

¹ después de preso, sedendo uel tachado.

qui erat tenens in primis et quod det fidanciam directi, accipiat / fir-
mum de redra, et faciat directum secundum quod ei demandant. /

37. *De empresto que homo facit de bestia uel de ropa.* Si la bestia
potest / tornare sana quantumque la teneat non habet ibi aliud nisi
gracias, et quanto ille cui / emprestauerit que faciat similiter. Tale
est de ropa preço, que se la tornen. /

38. *De desmentimento de iusticia.* Si fuerit desmentito per iudi-
cium quod dederit / et potest tenere in pede in curia quod illum iudicium
directum dedit, debet peitare / ille qui illum desmentiuit mille solidos. /

39. *De sennore de uilla, aut iusticia, qui adduxit ad directum ali-*
quem hominem / et iste demandator quando uenit a la iura bene potest
illam soltare, si non / dixerit el sennor aut la iusticia quando uenerit
el clamant ad illos, quod / faciant directum facere de isto homine quod
non faciat aliquod plaitum¹ sine illis / uel quod non soluat illam iuram
sine illis, et hoc facto si soltat / pleitum aut juram habet dare ille de-
mandator hoc quod debet dare ille / malefactor. /

40. *De comanda aut pignera non habet annum et diem mossa pro*
fidanciam / directi dare. /

41. *De testibus qui sunt dandi ad diem sabudum et habent testimo-*
niatum. Preparant fidancias de suas iuras et colligerat illas testimo-
niato; preparant fidancias / de suas iuras et non colligerat illas, sem-
per in ipsa hora magis non dabunt / fidancias de las iuras, et si ha-
bent complito, bene, et si non secundum quod illi dixerint / respon-
deat. || fol. 4 v.

42. *De tota iura que homo querit dare.* Si se moritur illud pleitum
aut se / perdit la hereditas per illam iuram habet tornam. Et si non
inde moritur uel non / se inde perdit illa hereditas non habet tornam. /

43. [D]e homine qui uult monstrare tenentiam de hereditate, et
potest inde monstrare cartam / de se aut de suo antecessore, bonam
tenentiam monstrat, et debet ei ualere. Fidanciam / directi dando, carta
debet ualere. /

44. *De tota bestia maiori et asino equarum habet angucyras inter*
noctem et / diem quinque ancuas, medio tritico medio ordio; et alius
asinus / xv quartales, medio tritico medio ordio, inter diem et noctem. /

45. *De homine aut femina de quibus suspitionem habet de furto*
uel de / alia malefacta que habeat facta, debet illum affidancare uel
in cautecam incidere, / et leuare illum per forum terre, et non debent
ei dare torcillones uel / aliam districtam que ei faciat, nec perdant
suos directos et suas / colonias quia tot directos non debet facere illo
faminato. /

46. *Testes qui sunt in carta.* Si dicunt quod non sunt testes, aut
quod non uenit / eis in mentem, habet dare sennor de la carta fide
de sua iura quod sic fuerunt / testes facti, quomodo potest homo
legere in illa carta, et habent attestimoniare, et si hoc / noluerint fa-

¹ así el texto.

Cere sennor de la carta *hoc faciendo quantum perdiderit habent / illum addupplare*¹ illos testes. /

47. Unus mercadero debebat al[i]um morabetinos et pignoraui pro suis morabetinos istum qui illos debebat, et super ista pignora presit ei unam polgadam de in² sua barba, et fecit / iste testes, et fuerunt ante Regem parentes illius qui debebat illos morabetinos et qui illud / malum fecerat. Dixerunt domino Regi quod teneret eos in suo foro, et Rex similiter / dixit eis quod amabat illos et similiter quod tenerent ei in suo foro et quod se / acordassent, et non potuerunt consilium inuenire nisi tamen quod acciperet Rex / hoc quod illi placebat et quod laxasset similiter. Et dixit eis Rex: "ite et habete / amorem illius mercaderii et postea uenite ante me". Et uenerunt ante illum / mercaderium et expoliauerunt se LXX et duo mercaderos meliores quos inuenerunt, || fol. 5 v. || et cum singulis uirgis in manibus et in braccis uenerunt ad illum mercatorem fingentes / ante eum genua, et besaron suas manus, et dederunt ei suos morabetinos, et pepercit eis. / Postea uenerunt ante Regem et rogauerunt eum quod habuisset eis mercedem et dederunt / ei mille solidos, et pepercit eis, et laxauit eis illam medalliam de auro. /

48. Qui pignorat et in antea que intrent los pignus in currale, aut antequam recipiat / suum auer, non demandat fidanciam de abonimento que est fide de manifesto /, si se uult ille qui pignorum habet, postquam paccatus sit, non dabit fidanciam / de abonimento; et si dederit fidanciam de abonimento quando se uult, magis / non se habet tornare ad illum pignoratorem, quomodo faciunt pro alia debita, si non / habuisset pignoratam suam fidanciam, sed pro ista causa ad suam fide se habet / tornare et non ad alium pignoratorem. /

49. De homine qui est tenens hereditatis et uenit alius qui dicit: "ego / sum tenens". Ipse qui est tenens annum et diem ipse iuret quod est tenens / annum et diem, et det fidanciam directi, quia non habet dare testes. /

50. [D]e uassallo qui alcat manum per ferire suum sennor, et prendit arma / per ferir suum sennor, cum testibus quos habeat dominus, manum debet perdere / uassallus; et si non habet testes iuret uassallus super altare ubi iuratur / pro homicidio. /

51. De latrone qui fuerit manuleuato aut fuerit probato debet reddi de uollo / dicendo, et potest illum iusticiare a quibus latrocinauerit. Et si ille latro fuerit captus et dederit fide directi, amplius non debet reddi, sed illa fidancia / debet facere compleri las colonias et las nouenas et totos los directos, / et si sunt multe res furate la una, quale se uult, a quibus fuit / furata ipsa causa uenerit cum nouena³.

¹ adculpare, tachado culpare, sobre línea duplare.

² sobre línea in.

³ Al fol. 7 v., después de los "Fueros de Zaragoza", se repite este cap.: De latrone manuleuato probato debet reddi ipsemet de uolo dicendo et possunt /

52. De qui comparat de latrone causam furatam, et scit quod est furada, et est / discooperto et probato, oculos debet perdere, ut dicat querentibus ab eo /: "Quare perdidisti oculos?"—"Quia emi a latrone rem furatam." Et hoc est suum iudicium. || fol. 5 v.

53. Infançonus qui uenit de alia terra uel de alio regno, qui uenit in / Aragon et ducit mulierem uillanam et intrat in caput mansum non / se potest defendere de uillania, quia de infancione fit uillanus. / E¹ uillano qui uenit de alio regno in Aragon et ducit mulierem / infançonam et intrat in caput mansum infançonus, non debet esse / uillanus, quia de uillanus fit infançonus. /

54. De homine qui comparat bestiam in regno Aragonum et uenit / alius et dicit: "furata fuit mihi uel reubata", debet dare ille / qui comparauit fide directi quod otorem habeat, et debent intrare / in atrocicio x dierum ante iusticiam et debet dare ipsum otorem / ubi fuit facta compara illa, et ipse debet dare fidanciam de / redra, ipse dando ei otor, et ipse otor debet dare fidanciam / directi super illum comparatorem; et ita potest ire de uno in alium / usque in tercium, et debent eum sequi per regnum Aragonis / ubi dare poterit ipsum otorem, sed non extra regnum. Et sunt / ipse cruces ubi possint dari usque in Hariza et usque in / Uadumlongum et usque in Camfrancum et usque in Aynsa / et usque in Cinqua. Hoc est per forum Aragonum, et si tercium / otorem non potest dare sit incursus corpore et auere. || fol. 6 r.

3

FUERO CONCEDIDO A CALATAYUD POR ALFONSO I
DE ARAGON EN 1131²

A) AHN. Vitrina. Procedente del Arch. Colegiata de Calatayud. Letra sigl. XIII. Pendiente un sello de cera blanca y una bula. Dim. 595 × 798.

testificare eum quibus latrocinauit et si latro fuerit captus et dabit fidanciam directi / non debet reddi magis. Sed illa fidantia debet facere complere calonia et nouenas et / causa furata, et si sicut multe res furate vna quam quam uoluerit quibus fuit furata ipsa / cosa ueni et cum nouena.

¹ así el texto.

² A y B proceden del original del fuero: A) es la copia enviada al condejo, y B), la incluida en el Reg. De A se conoce una copia que existe en la BN., ms. sigl. XVI. Cfr. Roca: *Cat. de los mss...* Gayangos, núm. 1062, y se tiene noticias de otras tres: la de don José Aparicio, que había sido cotejada con una del Prior del Sepulcro don Miguel de Monterde, y otra de la Curia del Justicia. Las ediciones hechas a base de estas copias son las de Muñoz en su *Colecc.*, 457, sgs., que aprovechó la cotejada de Aparicio y el ms. de Gayan-

B) ACA. Reg. 2. fols. 36 v. a 39 r. Confirmación hecha en 1286 en Zaragoza por Alfonso III.

(Crismon.) *In Dei nomine et eius gratia scilicet Patris et Filii et Spiritus Sancti amen. Gratia Dei, ego quidem Adefonsus¹ rex facio hanc cartam donacionis et confirmacionis ad uos totos populos de Calataiube, qui ibi estis populos², et in antea ibi ueneritis populare, et pro³ amore Dei, et quod bene populetis⁴, et sedeant populata, et totas gentes ibi ueniant populare cum bona uoluntate, et sedeatis ibi congregati ad honorem domini nostri Ihesuchristi et Sancte Dei genitricis Marie Uirginis et omnium sanctorum, ad honorem et salutem christianorum et ad confusionem et maledictionem paganorum, destruat illos dominus Deus, amen, dono et concedo uobis quod habeatis foros [t]ales quales uos ipsi michi demandastis.*

1. In primis quod habeatis mediancto cum totas meas terras ad uestra porta de Calataiub.

2. *Et nullo homine de Calataiube non sit⁵ preso per nulla occasione foras de Calataiub, et non respondeat foras de suo concilio ad nullo homine; et qui inde eum forçauerit pectet M. morabetis, tertia pars ad Regem, et⁶ tertia ad concilio, et tertia ad quercloso, et adiuuet illi senior et concilio.*

3. *Et totos populos qui uenerint ad Calataiub populare de totos debitos que habuerint factos, et calonias, et clamor fuerint super illos, de Rege et de totos alios homines, sint soltos, et finitos; et ubicumque habuerint hereditates et auere, habeant illum totum soltum⁷ et ingenuum, liberum et francum per uendere, et⁸ dare, et impignare cui ipsi uoluerint.*

4. *Et si euenerit causa quod inueniant homine mortuo in termino suo, non sit homicidio pariato.*

5. *Et homine qui non sit de Calataiub, si matauerit homine de Calataiub, aut prendiderit, uel discaualgauit, pectet M. morabetis, tertia pars ad Regem, et tertia ad concilio, et tertia ad quercloso.*

6. *Et si homine de Calataiub matauerit⁹ suo uicino, et parentes de mortuo firmare potuerint, ipse qui fecit pectet CCC solidos, C solidos ad Regem¹⁰, CC solidos¹¹ ad suos parentes, et sit ille qui fecerit homiciero; et si non potuerint firmare parentes, saluet se cum XII iuradores uicinos. Et quod fuerit homiciero, sicut superius dixi, stet*

gos, y la de La Fuente en *R. S.*, XXIX, 346, sigs., y en *Hist. de Calatayud*, I, 318, el cual se sirvió de la copia de la Curia del Justicia anotando las variantes de la ed. Muñoz, y de la de Bofarull en *Col. docs. inédts.*, VIII, 102, quien transcribió muy defectuosamente A o una copia. La referencia es al R. 64, fol. 36. Fernández y González reprodujo la ed. de Muñoz en *Hist. de los mudéjares*.

Variantes B.

1 Alfonso.

2 populos.

3 quod.

4 omite populetis.

5 si.

6 omite et.

7 saluum.

8 omite et.

9 añade ad.

10 añade et.

11 omite solidos.

intro in ¹ sua casa nouem dies, post nouem dies exeat de uilla, et stet foras usque habeat amorem de parentes mortui, Et qui fuerit mortuus non habuerit parentes, concilio accipiat suo omicidio, et partat per sua anima ubi fuerit necesse.

7. Et uicino de Calataiub qui potuerit tenere homines in suo solare, christianos, aut mauros, aut iudeos, ad illo respondeant, et non ad nullo ² alio seniore.

8. Et nullo uicino qui rapuerit sua uicina, qui sit de Calataiub, paret illam in mediancto ante suos parentes et uicinos de Calataiub; et si uoluerit illa ire ad suos parentes, pectet ipso arrabitore ad parentes de muliere D solidos, et postea sit omiciero, et si illa uoluerit stare ³ cum illo uiuant se, ut melius potuerint, et illa sit omiciera.

9. Similiter uicino qui sua uicina forçauerit, et illa uenerit uoces mitendo, et illa II testes habuerit, pectet ut superius dixi, et sit omiciero; et si non potuerit illa firmare, et ipse negauerit, saluet se cum XII iuratores, et si se non potuerit saluare pectet ut superius dixi.

10. Et uicino qui sacauerit armas super suo uicino intro in ⁴ la ciuitate, pectet LX solidos: tertia pars ad Regem, tertia ad concilio ⁵, tertia ad quereloso. Similiter qui uenerit in bando super suo uicino, et ferirat, uel peliarat ⁶, pectet LX solidos similiter per III partes.

11. Et concilio de Calataiub quod habeant ⁷ iudice quale ipsi uoluerint ⁸, et sit usque ad anno; et postea quomodo placuerit ad illos.

12. Et qui excutierit pignos ad iudice pectet illi V solidos; et qui excutierit pignos ad saione ⁹ pectet VI denarios.

13. Et iudex qui fuerit, ipse demandet las calonias qui euenerint ¹⁰ ad seniore.

14. Et nullo uicino non sit merino de Rege, neque de seniore, et qui ibi intrauerit pectet M solidos ad concilio.

15. Et senior qui fuerit de Calataiub non firmet super nullo uicino.

16. Et nullo uicino de Calataiub non donet lezta ¹¹ in tota terra de domino Rege; et qui illi tulerit per força pectet M morabetis in III partes, ut superius dixi.

17. Et ad uicino cui pignorauerint per comparare cauallo, uideat concilio sua bona, et si habuerit ad comprare, compret.

18. ¹² Et si habuerit dominus noster Rex lite ¹³ campale, uadat tertia parte de illos caualleros, et de illa tertia parte ipse qui non fuerit in hoste pectet I solidum.

19. Et caualcatores ¹⁴ qui exierint de Calataiub, de ganancia quod fecerint, emendent plagas totas, et alçent caualllos, et donent una quin-

1 omite in.

2 ullo.

3 ire.

4 omite in.

5 añade et.

6 así A.

7 habeat.

8 ipse uoluerit.

9 sagione.

10 uenerit.

11 leçda.

12 el orden que siguen

en B los caps. 18, 19 y 20 es:

19, 20, 18.

13 ire.

14 caualgatores.

ta de captiuos *et* de ganato uiuo, *et* de totas alias causas non dent¹ nata.

20. *Et* si euenerit quod premdant captiuo², qui sit Rex, sit de domino Rege, *et* de alio captiuo sua quinta.

21. *Et* nullo cauallero de Rege, neque de seniore, neque de nullo homine non habeat posaderia in casa de uicino de Calataiub sine sua uoluntate.

22. *Et* habcant uicinos de Calataiub fornios, *et* bannos, *et* tendas³, *et* molinos, *et* cannales ubi unusquisque⁴ melius, potuerit facere.

23. *Et* qui debuit iurare per omicidium, uel per batalla, iuret super altare, *et* per alias causas iuret super cruce de fuste aut de petra; *et* dicat, qui debet iurare: "*per Deum et ista cruce iuro tibi et nonnulla causa alia*"; *et* dicat, qui prendet la iura, quod si mentet, perduto sit; ille qui iurat respondeat⁵ una uice: "*Amen*"; *et* non sit ibi atra⁶ achiaquia neque referta in iura, *et* non passet super la cruce; *et* placito⁷ de iura de sol ad sol.

24. *Et* uicino qui ad alio ferrat intret illi in⁸, manus sit pedone, sit cauallero.

25. *Et* uicino de Calataiub non habeat manaria.

26. Qui fuerit fidiator de mandamento post medio anno non respondeat⁹. Qui fuerit fidiator de pecto quamdiu uixerit respondat; post mortem eius non respondat uxor eius, neque filii, neque, nullo parente per illo.

27. Homicidiero qui fugerit ad Calataiub, aut qui adduxerit muliere rapita, si aliquis incalçauerit illos, non intret post illos in termino de Calataiub usque faciat sciente ad concilio.

28. *Et* qui incalçauerit suo uicino per ferire, aut prendere, *et* si inserrauerit¹⁰ illum in sua casa, *et* ferirat, uel pulsarat ad sua porta; *et* si habuerit ipse inserrado duos testes, pectat ipse qui male fecit, ad ipso qui fuit insarrado¹¹ CCC solidos; *et* si non habet testes iuret super altare¹² ubi iurant per omicidium quod non fecit.

29. *Et* testes falsos sint tornados per batalla.

30. *Et* nullo uicino soluat pignora de alio, nisi ganato qui mane exit de uilla *et* nocte debet uenire; *et* que iuret domino de ganato que mane exiuit, *et* nocte¹³ debet uenire; *et* postea uadat ille per quod est pignorado, *et* mittat fidança per ante suo iudice; *et* si noluerit prendere faciat ibi testes *et* ueniat se; *et* postea domino de ganado¹⁴ trahat illum ut melius potuerit.

31. *Et* qui¹⁵ preserit pignos de suo uicino, *et* angarauerit¹⁶ illos¹⁷ foras de casa duplet illos.

1 donent.

2 cativo.

3 tiendas.

4 unusquisque ubi.

5 respondat.

6 así A. B altera.

7 borrado-to. A.

8 ilegible intret illi
in manus. A.

9 respondat.

10 la i inicial super-

puesta a una e, corrección
de la misma mano que el
fuero. A.

11 inserrado.

12 enmendé el texto: sibi
altero AB.

13 ilegible mane-nocte. A.

14 ganato.

15 Si por Et qui.

16 la a inicial corre la
modernamente en el A.

17 illos ilegible. A.

32. *Et toto uicino*¹ qui fuerit de Calataiub si fecerit illi uirto senior aut alio uicino faciat rancura in concilio, et postea adiuuet² illi concilio; et si noluerit³ illi adiuuare⁴ concilio, laxet ibi in uilla uxor eius, et filios, et auere, et toto quanto habet ut sit⁵ saluo per ad illo, et postea exeat de uilla, et pignoret ad concilio, ubi melius potuerit, usque duplent illi suo auere concilio.

33. *Et toto mauro qui est in termino de Calataiub, et fugerit*⁶ ad escuso, donet concilio sua hereditate ad christiano, et de iudeo similiter fiat.

34. *Et christianos, et mauros, et iudeos comrent unus de alio ubi uoluerint et potuerint.*

35. *Et christiano qui matauerit iudeo, aut mauro, si fuerit manifesto pectet CCC solidos, et si negauerit saluet se cum sibi altero*⁷, cum iura, quod non fecit.

36. *Et christiano firmet ad iudeo cum christiano et iudeo; et iudeus ad christiano similiter; et de mauros similiter fiat.*

37. *Et christiano iuret ad iudeo et ad mauro super cruce; et iudeus iuret ad christiano in carta, sua Atora tenendo; et mauro qui uoluerit iurare ad christiano ei dicat: "Alamin*⁸ canzano et talat teleta"⁹.

38. *Et clericos qui fuerint in Calataiub sedeant unusquisque in suas ecclesias et donent quarto ad Episcopo, et quarto ad sua ecclesia de pane, et uino, et corderos; et de nulla alia causa non donent quarto et seruiant suas ecclesias; et habeant foros et iudices sicut suos uicinos.*

39. *Et qui uendet hereditate, ipse qui comparat*¹⁰ illa in collatione de ipso qui uendet ibi uadat et ibi faciat suo mercato.

40. *Et de hereditate qui fuerit uendita per L solidos et*¹¹ in suso, donet¹² in roboracione qui comprat II solidos, et si noluerit dare II solidos donet ad quatuor homines¹³ iantare.

41. *Et qui comparauerit hereditate et tenuerit illa postea medio anno, non respondat per illa ad nullo homine.*

42. *Testimonia falsa qui per batalla cadet duplet illo auere.*

43. *Et latrone qui furtauerit, et postea negauerit, et litiauerit, et cadet, duplet illo auere ad suo domino*¹⁴ et nouenas ad palacio¹⁵.

44. *Et toto ganato forano de Calataiub, qui post tres dias*¹⁶ steterit in termino de Calataiub, donet montatico: de busto, bacca, et de grege, carnero; medio ad seniore¹⁷, medio ad concilio.

45. *Et uicino de Calataiub non donet quinta in nulla parte nisi in Calataiub.*

1	ci interlineado. A.	7	asi AB por:	13	roto el doc. h[omin]es. A.
2	adiuet.		eum super altare.	14	domno.
3	si noluerit ilegible. A.	8	Alamet.	15	roto [pallacio. interli- neado de letra más moderna
4	adiuare.	9	taleta.	16	ala. A.
5	añade illi.	10	comprat.	17	dies.
6	fugierit.	11	omite et.		añade et.
		12	det.		

46. *Et qui tenet captiuo¹ mauro in Calataiub, et per ipso mauro tenent christiano in terra de mauros, ueniant parentes de christiano et donent in quanto fuit comparato² ipso mauro, et despisia que habet facta, et accipiat lo mauro et trahat suo christiano; et si non exierit postea per illo el christiano ipse qui fuit domino³ de mauro, si uoluerit, accipiat suo mauro et tornet auere que⁴ presit.*

47. *Et qui pignora uerit in uilla sine saione, VI denarios pectet ad iudice.*

48. *Et primo populator qui uenerit non respondeat⁵ ad alio qui postea uenerit quidem nullo pecto, neque de clamo antea facto. Et si duo populatores in uno uenerint, et unus⁶ ad alio demandauerit, stent ad laudamento de concilio.*

49. *Et qui malauerit uel escabenauerit muliere maritata, et habuerit II testes, pectet qui fecit CCC solidos ad marito, et ad parentes de muliere; et si non habet testes ueniat cum XII, et iurent los VI cum illo.*

40. *Et si muliere ad alia malauerit intret in manus; et si⁷ fecerit liuores pectet illos si habet testes, et si non habet testes iuret per suo cabo.*

51. *Et si mauros uel christianos leuarent ganado de uicino de Calataiub, et postea tornaerint ipso ganado caualgadores⁸ ad Calataiub, ueniat domino de ganado⁹, et iuret sibi altero quod suum fuit, et non illum dedit, neque uendidit¹⁰; et si est cauallo, aut equa, aut mulo donet V solidos et prenda sua bestia; et de boue, et asino I solido.*

52. *Et homine de Calataiub si aflaverit captiuo qui fugiat, qui sit de uilla, habeat inde V solidos; et si non fuerit de uicino habeat in illo lo medio.*

53. *Et qui excutierit ganado¹¹, qui non sit de uicino, foras de termino, habeat in illo lo medio.*

54. *Et homine de Calataiub qui habuerit rancura de alia terra¹², et fuerit ad ipso concilio unde habet rancura, et non fecerint ibi illi nullo directo, faciat ibi homines, et postea ueniat ad Calataiub, et prenda homines, et faciat pignora de campo, et de ipsa pignora que fecerit prenda in assadura LX solidos. Et in ipsa pignora homines de Calataiub¹³ alio homine¹⁴ mactarent non sit homicidio pariato.*

55. *Et si christiano ad iudeo ferirat¹⁵ non intret illi in manus; et si fecerit liuores, et habuerit iudeo et christiano, pectet los¹⁶ liuores; et si non habet testes, iuret quod non fecit; et de mauro similiter fiat; et de iudeo contra christiano similiter fiat.*

1 roto ca[ptiuo]. A.

2 comprate.

3 roto do[mino]. A.

4 quod.

5 respondat.

6 uno.

7 roto si A.

8 caualgadores de.

9 ganato.

10 roto [uen] didit. A.

11 ganato.

12 roto [terra]. A.

13 in ipsa homines de Calataiub pignora.

14 omite homine.

15 feriret.

16 las.

56. *Et si christianos uel mauros leuarent ganado de Calataiub in¹ preda, et caualleros uel² pedones qui excutierint ipso ganado foras de termino, preñdant de cauallo, et egua³, et mulo V solidos, et de asino et boue I solido, et de res minuta, de la cabeça II denarios; et isto termino de isto ganado⁴ sit tale quale est scriptum unde terra partimus.*

57. *Et insuper de totos foros, et iudicios, et tortos qui fuerint inter uicinos minutos et grandes, qui non sunt scriptos in ista carta, que sint in arbitrio et laudamento de toto concilio, domino Deo adiuuante.*

58. *Et qui fecerit plaga ad suo uicino, unde excant ossos, pectet qui fecit ad ipso plagato LX solidos.*

59. *Et qui crebauerit dente ad suo uicino pectet C solidos.*

60. *Et qui tallauerit mano de suo uicino, aut pede, uel oculo sacauerit, uel nares tallauerit pectet homicidio.*

61. *Et mancipo⁵ qui stat ad soldada⁶ matauerit homine, et quando⁷ steterit cum suo amo demandarent, illi faciat directo, et postea que exierit de suo amo, suo amo non respondat.*

62. *Et si nullo homine⁸ habuerit baralla⁹ cum suo uicino, et¹⁰ per ipsa baralla filios de ipsos, homine matauerint, parentes pectent homicidio.*

63. *Et si pater filium suum matauerit, et pro peccatis inde morierit, non sit homicidio pariato.*

64. *Et si ferirat¹¹ cauallo, uel boue, uel alia¹² bestia ad homine, et inde morierit, non sit homicidio pariato; sed si fecerit alios liuores pectet illos.*

65. *Et si casa caderat, et matauerit homine, non sit homicidio pariato.*

66. *Et si homine caderat in canale de molino uel açenia et morirat, non sit homicidio pariato.*

67. *Et nullo uicino de Calataiub qui passarat per los portos de Pampilona, uel per ipsos de Iaca, non donet lezda in ida neque in uenida, et qui illi priserit¹³ pectet M. morabetinos per tres partes, ut superius dicit.*

Et ego quidem, gratia Dei, rex Adefonsus dono uobis terminos ad homines de Calataiub. Dono uobis Codos cum suo termino, et quomodo las aguas¹⁴ cadent usque ad Calataiub, et quomodo uadit illa serra de Castilla¹⁵ per nomine Albiedano, et quomodo uadit ipsa serra de Midorna¹⁶ usque ad Calataiub. Et dono uobis Berdello cum suo termino et usque ad Calataiub. Et dono uobis Karauantes cum suo termino usque ad Calataiub. Et dono uobis Albalat cum suo termino et inde usque ad Calataiub. Et dono uobis Fariza cum suo termino et inde usque

1 en

2 et.

3 equa.

4 ganato.

5 mancipo.

6 soldata.

7 quando.

8 homo.

9 batalla.

10 omite et.

11 ferrat.

12 omite alia.

13 presierit.

14 aguas.

15 Castilla.

16 Viduerná.

ad Calataiub. *Et dono uobis Anchol cum suo termino et inde ad Calataiub. Et dono uobis Millemarcos¹ cum suo termino usque ad Calataiub. Et dono uobis Guisema cum suo termino usque ad Calataiub. Et quomodo uadit la mata de Maxaran et sicut exit ad ipsa turre de la Ceida. Et dono uobis Cubel cum suo termino et inde usque ad Calataiub. Et dono uobis² Villafelice cum suo termino usque ad Calataiub. Et dono uobis Langa cum suo termino et inde usque ad Calataiub. Et dono uobis Codos cum suo termino usque ad Calataiub. Gratia Dei scripta carta³ in mente decembris sub era M.C.IX.VIII. Et fuit roborata ista carta in die sancti Stephani de manu Regis in uilla que dicitur Bisense. Signum ✠ regis Adefonsi. Et sunt inde testes auditores et uisores Comite de Palares⁴. Comite Artallo. Senior Enneco Semenones de Estremadura. Bertran de Laruas⁵. Sancio Fortunones de Exauerre⁶. Episcopus Petrus in Rota. Senior in Capella Belenger Gombaldo. Senior Garcia Garçeç in Bisense. Petro Iozbert in Anzanue. Episcopus Arnaldus in Osca. Senior in Osca Sancio Iohannes. Senior Tizon in Boillo. Senior Ato Garçeç in Barbastro. Episcopus Garcia in Çaragoça. Senior Lop Garçeç in Alagone. Senior Orti Ortiç in Borgia⁷. Comite de Perchas⁸ in Tudela. Episcopus Micael in Tiraçona⁹. Senior Fortun Lopeç in Soria Senior Fertun Acenareç¹⁰ in Berlanga. Senior Lop Enegez¹¹ in Montereale. Episcopus Sancius in Pampilona. Senior Petro Tizone in Estela. Senior Fortun Garçeç Kassal in Naiara. Senior Lop Lopeç in Sors et in Ricla. Episcopus Sancius in Naiera. Senior don Gomeç in Cirçeço¹². Latron senior in Albero. Senior Petro Momeç in Arroniç. Regnante me Dei gratia rex Adefonsi de Bilforado usque ad Pallares et de Baiona usque in Regalis Monte. Et si aliquis rex uel comite aut senior uel uicino qui hoc suprascriptum¹³ disrumpere uel fraudere¹⁴ uoluerit, non habeat partem in Deum uiuum et uerum qui fecit celum et terram mare et omnia que in eis sunt, set habeat iram domini Dei omnipotentis, et eiusdem domini nostri Ihesuchristi et Sancte Dei genitricis et Uirginis Marie, et beatorum apostolorum Petri et Pauli, et omnium Sanctorum et sit maledictus et anathematizatus, et non habeat partem cum Sanctis Dei neque cum nullis bonis christianis, set cum Iuda traditore, qui Dominum tradidit, tribulacione, et anxiam, et dolorem in inferno inferiori pari peneptatur. Amen. Amen. Amen. Fiat. Fiat. Fiat.*

Ego Raimiro¹⁵, Dei gratia, rex. Pecierunt michi caualleros de Calataiub una dona, et ego¹⁶ dono eis cum bona uoluntate et bona mente uilla que dicitur Aranda cum suo termino, et habeant illa libera, et

1 Milmarcos.
2 interlineado de la misma mano. A.
3 omite carta.
4 Pallares.
5 Laruas.

6 Xauarre.
7 Boria.
8 Percas.
9 Taraçona.
10 Ffortun Aznares.
11 Yeneguez.

12 Cireso.
13 supradictum.
14 ffraudare.
15 Ramiro.
16 omite ego.

firma per secula cuncta. Amen. *Et que non donent*¹ maius quinta, set donent decimo *et faciant illos açores*² *et illas turres de Calataiub de illa renda qui se leuauerit in uilla, et in termino eius. Et ego quidem*³ *gratia Dei Raimirus*⁴ *rex hoc superius scriptum laudo uobis et concedo et confirmo per secula cuncta. Signum re* ✱ *gis Raimiri. Et sunt inde testes. Senior Lop Lopec in Calataiub. Senior Castanno in Bel. Senior Lop Fortunnonnes in Albero. Senior Ferriç in Sancta Eulalia. Rodrigo Peidrez*⁵ *in Torbena. Petro Romeo senior in Senabo. Senior Sancio Sanç de Esun in Morcad*⁶. *Garcia Garçeç maiordomo in Grustan*⁷. *Senior Semen Garçeç de Albero in Penna. Senior Lop Arcez aitaine in Melcorna. Et Capellanos in Capella. Don Enneco et Abbate don Fertunio de Monte Aragone. Senior Cecodin*⁸ *de Nauasa in Billella*⁹. *Scripta carta in mense octubris II nonas. sub era M.C.LXXII intro in Calataiub. Et qui hoc scriptum disrumpere uoluerit sit tale qualis superius dictum est, et in prima uoce habeat ira Dei et de omnibus XII apostolis, et maledictio Dei et omnium sanctorum ueniat super illo, et super*¹⁰ *generacionem eius. Amen.*

*Et ego gratia Dei*¹¹ *rex Adefonsus totum hoc superius scriptum laudo et concedo et confirmo uobis barones de Calataiub ut sit saluum et securum et liberum et firmum ad uos et omnis generacio uel posteritas uestra salua mea fidelitate et de omni mea posteritate per secula cuncta. Et qui hoc scriptum uobis forçare uel tracre*¹² *uoluerit sit tale quale superius dictum est. Amen. Omni tempore ualeat. Amen. Signum Adefonsi* ✱ *Leonensi*¹³ *regis.*

Signum ✱ *Raimundi Comes.*

Signum Regis ✱ *Ildefonsi filius Raimundi comitis*¹⁴ *Barchinonensis qui auctorizo hoc supra scriptum salue mea fidelitate et de omni mea posteritate. Sunt testes domino archiepiscopo B. Tarragone. Et domino Guillermo episcopo Barchinone. Et domino episcopo Petro Cesarau-guste Et domino M. episcopo Tirasone. Et comite de Paliars*¹⁵. *Et don P. de Castellazol*¹⁶, *senior in Calataiub. Et Fertunio Açenareç*¹⁷ *de Tاراçona. Et P. Ortiç. Et don Pelegrin. Et Guillem de Cerbera. Et Guillem de Casteluielg*¹⁸. *Et P. Pardo. Et Sancius Rafena. Et Petro Pe-treç de Terror*¹⁹. *In Era MCC die kalendas septembris.*

1 donet.

2 azto res.

3 omite quidem.

4 Raimirus.

2 aztores.

6 Morcade.

7 Gustan.

8 Cecotin.

9 Billiella.

10 omite super.

11 Dei gratia.

12 trahere.

13 Leonensis.

14 comite.

15 Pallars.

16 Pero A. Castellezol.

17 Ffortunno Aznaree.

18 Castelhuile.

19 Pero Periz.